

De schrijver wijst op de gunstige invloed die de arbeidersbeweging op de mensen had. Hun normbesef was hoog, het aantal alcoholisten laag. Antimilitarisme, vergaderingen, meetings en culturele manifestaties speelden een grote rol in de beweging. En natuurlijk stakingen en acties. Nog in 1925 en 1932 werd de kleine staat van beleg afgekondigd in de gemeente, waarbij zelfs paasvieringen werden verboden (1925) en een avondklok werd ingesteld (1932). Het anarchisme had een taai leven en was sterker dan in de omgeving. Pas in de jaren dertig kreeg het communisme voet aan de grond en trok — meer dan de reformistische SDAP had gedaan — een aantal anarchisten naar zich toe.

Het is een beeld dat wij reeds enigszins kenden van de Friese woudstreken. Schuur werkt het evenwel nauwkeurig en met veel concrete gegevens uit. Een bijlage bevat zelfs een namenoverzicht van de actieve anarchisten uit de periode 1913-1940. Van een aantal van hen kreeg hij waardevolle inlichtingen.

Verder baseerde de schrijver zich heel sterk op plaatselijke bronnen, waaronder de krant *De Ooststellingwerper* een centrale plaats inneemt. Jammer genoeg heeft hij zich hiertoe grotendeels beperkt. Anarchistische bladen als *De Arbeider*, toch het orgaan van de beweging in het Noorden, *De vrije socialist* en *De wapens neder* komen we nauwelijks tegen. Het Internationaal instituut voor sociale geschiedenis, waar zich onder veel meer ongepubliceerde memoires van de Appelschager anarchist T. Veenstra bevinden, is kennelijk niet bezocht.

Deze omissies weerspiegelen zich ook in het ontbreken van een algemeen kader. Appelscha wordt nauwelijks ingepast in de geschiedenis van de Friese arbeidersbeweging waarover toch een rijke literatuur bestaat en evenmin in die van het Nederlandse anarchisme. In zijn opzet — het boekstaven van de anders verloren gegane geschiedenis van het plaatselijke anarchisme, waardoor het dorp 'enige bekendheid in de geschiedenis heeft gekregen' (26) — is de schrijver zeker geslaagd.

R. de Jong

C. E. M. Struyker Boudier, *Een man van de geest. Hoofdstukken over leven en werken van Ferdinand Sassen* (Nijmegen: Valkhof pers, 1997, 310 blz., f45,-, ISBN 90 5625 016 7).

'Sassen' is bijna een merknaam in de geschiedenis van de filosofie. Hoewel er op zijn *Geschiedenis van de wijsbegeerte* een en ander af te dingen valt, is Ferdinand Sassen (1894-1971) een van de weinige Nederlanders geweest die verschillende overzichten van de filosofie heeft geschreven. Vooral zijn *Geschiedenis van de wijsbegeerte in Nederland* is uniek. Daarmee heeft Sassen de Nederlandse filosofie, hoe men die ook waardeert, in ieder geval serieus genomen.

Sassen studeerde filosofie aan de rooms-katholieke universiteit te Fribourg en aan het grootseminarie te Roermond. In 1919 volgden zijn priesterwijding en aanstelling te Rolduc. Zijn naam circuleerde al in 1923 voor een professoraat in Nijmegen. Dat materialiseerde pas in 1929 want er lekte een brief uit waarin Sassen, op andermans gezag, schreef dat het volgens de katholieke moraaltheologie geoorloofd was een deel van een erfenis niet aan de belasting op te geven. Sassen is trouwens nooit helemaal vrij geweest van controversen, daar was hij ook een te zelfstandig denker voor. In 1932 kreeg hij bijvoorbeeld problemen met de rooms-katholieke censuur omdat hij weliswaar overtuigd thomist was (hij dacht nog in de jaren zestig dat het thomisme een grote bloei tegemoet ging), maar ook schreef dat het niet als alleen-zaligmakend gezien moest worden. Andere stelsels, zo vond hij, werden te automatisch gezien als dwaling. Hem werd daarop alle contact verboden met niet-katholieke filosofen.

Niet dat Sassen zich daaraan hield. Hij huldigde de opvatting dat godsdienst en wijsbegeerte van elkaar gescheiden dienden te worden. Dat was een opvatting die de kerkelijke autoriteiten in het geheel niet beviel, al hield het Nederlandse episcopaat hem meer dan eens de hand boven het hoofd. Rogier heeft dit eens het spanningsveld genoemd tussen de begrippen kerkelijke universiteit en katholieke universiteit: het heeft even geduurd voor de kerk deze scheiding kon aanvaarden. Ssassens benoeming in 1946 als hoogleraar in Leiden (tegen de voordracht in doorgedrukt door minister Van der Leeuw) past in die zin ook in het patroon van zijn leven. In Leiden kon hij de genoemde scheiding van godsdienst en filosofie veel beter in de praktijk brengen.

Sassen is niet alleen als academisch filosoof werkzaam geweest, al was hij wel het type van de geleerde. Direct al na zijn studie heeft hij in talloze periodieken, vooral ook in *De Maasbode*, voor een breed publiek geschreven over de geschiedenis van het denken. Daarnaast bestond er echter nog een andere Sassen: bestuurder en lid van vele commissies met betrekking tot de regeling van het hoger onderwijs. Hij was ook voorzitter van de Onderwijsraad en stak daarbij zijn mening niet onder stoelen of banken, ook niet toen hij bijvoorbeeld constateerde dat de prestaties van een groot aantal katholieke kweekscholen onder het gemiddelde bleven. Zelfs is Sassen direct na de Tweede Wereldoorlog tot zijn benoeming in Leiden directeur-generaal onderwijs geweest op het ministerie.

Kortom, over Sassen zou een fraaie biografie te schrijven zijn als navolger van Thomas van Aquino, als de gelovige katholiek die niettemin de grenzen van het kerkelijk gezag aftastte en als constante factor in een groot aantal ministeriële commissies. Helaas heeft Sassen het niet getroffen met het boek van Struyker Boudier. Het boek heeft als ondertitel *Hoofdstukken over leven en werken van Ferdinand Sassen* en het lijkt erop alsof de auteur zich daarmee al bij voorbaat indekt. Struyker Boudier, hoogleraar op een naar Sassen genoemde leerstoel in Nijmegen, is geen begenadigd biograaf. In de eerste plaats is hij veel te dicht bij Ssassens persoonlijke herinneringen gebleven. Vooral de onbenulligheid daarvan heeft hem parten gespeeld. Heeft het zin al die lunches en diners met ambassadeurs, presidenten en leden van het koninklijk huis zonder enig commentaar van Ssassens zijde te memoreren (58, 64, 65, 66, 76, etc.)? Als de herinneringen niet veel meer geven, dan is het ook niet verstandig daar teveel op te leunen. Het boek komt daarom pas een beetje op dreef wanneer Struyker Boudier het biografische achterwege laat en zich richt op de filosoof Sassen. Maar ook dan, dat is het tweede probleem, wil het niet echt lukken. De auteur denkt de lezer een plezier te doen met het geven van 'bronnen', dat wil zeggen zinsneden uit de recensies van Ssassens boeken, in plaats van een eigen, samenhangende beoordeling van het werk. Dat gebeurt pas, zij het zeer thematisch en verbrokken, vanaf bladzijde 165. In de derde plaats is het boek teveel geschreven voor een katholieke *incrowd*. Er worden in het boek voortdurend personen en situaties genoemd die nauwelijks worden uitgelegd. Wat is het 'derde Rolduc'? Wat was de plaats van het voor Sassen zo belangrijke (neo-)thomisme in de kerk in de eerste helft van deze eeuw? Hoe was precies de relatie tussen kerk en universiteit? Het boek mist duidelijk aan achtergrond. Sassen is ooit verweten, schrijft Struyker Boudier, dat hij te weinig *Ideengeschichte* in zijn handboeken stopte; hetzelfde kan van dit boek gezegd worden. Dat is jammer, temeer daar het in Nederland niet gebruikelijk is aan interessante personen een tweede boek te wijden. Sassen zou het in ieder geval wel waard zijn.

Leen Dorsman